

MUCEAFĂRUL

SUMARUL.

Octavian Goga . . .	Asfințit (poezie).	Dina Ramură . . .	Toamna (poezie).
C. Sandu-Aldea . . .	Pe dramul Bărăganului.	I. Agârbiceana . . .	Nepotriviri.
Octavian Goga . . .	Fecunditas (poezie).	Zoe Gârbea	Expoziț. din Veneția (1907).
C. Ardelean	Cântecul morții (poezie).	Cronică:	Știri, Bibliografie. Poșta administrației.
George Marna . . .	Monumente ant. din Roma. Forari imperiale. Columna lui Traian.		

Ilustrații: Reprodaceri după Columna lui Traian.

ABONAMENT:

Austro-Ūngaria:

1 an	12 cor.	Ed. de lux	20 cor.
6 luni	6 „	„ „ „ „	10 „

Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 7 cor.

România și în Străinătate:

1 an	16 cor.	Ed. de lux	25 cor.
6 luni	8 „	„ „ „ „	15 „

Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 12 Cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 15 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărci postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

AVIZ.

A apărut în edit. revistei noastre, cu colaborarea: I. Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, O. Goga, Maria Canțan, I. Bassarabescu și A. Tăslăuanu,

A. O. Maior:

„**Biblioteca Copiilor și a Tinerimii**“.

Vol. III.

Acest volum, alcătuit și îngrijit de redactorul revistei noastre Oct. C. Tăslăuanu, conține foarte frumoase ilustrațiuni; este unul dintre cele mai reușite, având, pe lângă un cuprins educativ și recreativ, și o valoare literară și artistică. Ca oricine să și-l poată procura cu ușurință, formatul e mai mic ca la primele 2 vol. iar prețul numai 1 cor. în Austro-Ūngaria și Lei 1.50 în România și străinătate.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂORI PE LUNĂ

sub îngrijirea dlor: Octavian Goga și Octavian C. Tăslăuanu.

Cu colaborarea dlor: I. Agârbiceanu, I. Al. Bassarabescu, Z. Bârsan, G. Bogdan-Duică, Dr. I. Borcia, I. Ciocârlan, V. Cioflec, Al. Ciura, Maria Cunțan, Elena Farago-Fatma, Dr. I. Lupaș, Dr. G. Murnu, M. Sădoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Simionescu-Râmnicănu, I. U. Soricu.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ.

ASFINȚIT.

Crai bătrân pornit spre rugă
Vine-Amurgul de pe munte,
Impărțind cernite-odăjdii
Brazilor cu bărbi cărunte.
Umiliți se 'ndoaiie brazilii
I se 'nchină, i s'apleacă
Și cu zvon de surle-l lasă
Pe Măria Sa să treacă.

Stăruie domol moșneagul
Mai coboară, mai se suie
Și 'n spre marginea pădurii
Stă la colț de cărăruie.
Ostenit pe-un sghiab s'așează
Și clipind tremurătoare
Genele lui argintate, —
Ce mi-și vede, ce mi-l doare?

Măre colo, mai departe
Se îmbină două creste
Și 'n poiană, ce s'arată
E aievea, nu-i poveste.
Părul galben răsfirându-și
Răsturnat peste răzoare,
De huzur i-s roși obrazii,
Doarme leneș craiul Soare.

Se încruntă greu bătrânul,
Murmurând încet în barbă,
De sfială se cutremur'
Firicelele de iarbă.
Iși spun taina la ureche:
Crai de glume stai ș'adastă
Moș Amurg aleanu-ți poartă,
Nu-ți dă fata de nevăstă.

Craiul tânăr sus pe creste
Simte-a ierbilor povață
Și de jale biet voinicul
Se întunecă la față.
Cătră casa lui din peșteri
Necăjit moșneagul pleacă
Brazilii 'nflorați îl lasă
Pe Măria Sa să treacă.

Se zbat frunzele 'n mesteacăn
Tremură în crâng alunii
Și deodat' pădurea 'ntreagă
A 'nțeles durerea Lunii...
Biată Lună tremurată
Inzadar te-arăți în cale,
Toate florile surate
Plâng de dorurile Tale.

Octavian Goga.

Pe drumul Bărăganului.

— Fragment. —

Omul să tot fi avut patruzeci de ani; femeia, vre-o treizeci. Ședeau în fața hanului, sub umbrar, și vorbeau despre vreme: porumbul avea nevoie de ploaie.

De jur împrejurul lor Bărăganul pustiu și prăfuit se întindea tainic și amăgitor, mohorit și tăcut, sub marea limpede a cerului albastru. Miriștile galbene și uscate se pierdeau în depărtările nelămurite și numai câteun pâlcc de salcâmi însemnă ici-colo o insulă mai verde în nemișcătoarea mare ruginie a câmpului pârliț. Pe-alocuri soarele lui August potopiă întinderea liniștită în valuri de ape fantastice, cari își tremurau necontentin orbitoarea lor scelpire.

Nu departe de han se ridicau trei movile cari dădeau și numele hanului: hanul dela trei movile. Se zicea că într-una din aceste movile, în cea din mijloc, ar fi ascunsă o comoară. Mai toți drumeții știau că uneori, noaptea, joacă în vârful ei o flacăra albăstrie.

Acî, la hanul acesta eră cea mai însemnată dejugătoare pe drumul Bărăganului. Afacerile hangiului Cristea Mocanu mergeau de minune, căci el eră vrednic, nevasta lui știa să se poarte cu toată lumea, iar drumeții numeroși plătiau cinstit. De zece ani țineau cu chirie hanul acesta și nici-odată nu rămăseseră în urmă cu plata.

Aveau acum cinci proprietăți de câte zece pogoane de pământ, pe cari le arândau sătenilor, aveau vre-o șaptezeci de capete de vite mari, pe cari le țineau în baltă și pe deasupra, Mocanu mai învărtia și un mic negoț de bucate.

Și cum n'avea nici un copil, hangiul simția din ce în ce mai mult nevoia unei slugi harnice și credincioase. El se mai zbatea ba după una, ba după alta și Iana lui rămâneă zile și nopți de-arândul singură-singurică în pustiu Bărăganului...

O trambă de care răsări în depărtare, abiă lămurindu-se prin mreaja luminii și pulbera albă.

— Ne vin drumeți! — zice Iana.

— Vie sănătoși! — răspunse Mocanu și intră în han.

Iși luă un scaun și se așeză la tejghea. Priviă înaintea lui, dar vedeai bine că privirea lui alunecă peste lucruri ca pe o apă și nu se putea oprî pe nimic.

De două luni depănă aceleași gânduri: logofătul Stoian, îngrijitorul moșiei boerului Răsmirită, îi ceruse plata chiriei pe un an înainte. El îi spusese întâi că n'are bani, apoi îl amânase că i-o dă ba mâne, ba poimâne și în cele din urmă se ascundeă ori de câteori îl zăreă venind la han. Dacă îi da chiria, se temeă că pierde banii, căci logofătul nu i-ar fi înmănat boierului. Dacă nu-i da suma cerută, se putea pomeni într'o noapte cu hanu 'n flacări.

Niciodată n'avea poate mai multă nevoie Mocanu de un ajutor credincios ca în zilele acelea.

Zgomotul căruțelor ce ajunseseră în fața hanului îl făcu să se scoale dela tejghea și să iasă în calea drumeților.

— Noroc! Noroc!

— Să dee Dumnezeu! Ce aveți în care?

— Grâu nou!

— Și 'ncotro?

— La Călărași!

Erau șapte Români, șapte voinici plini de praf și un flăcău cam tras la față. Mocanu cunoștea pe cei șapte drumeți. Pe flăcău acum îl vedeă întâia oară și se uită la el cu băgare de seamă, căci el avea trăsuri frumoase și ochi negri în cari ardea o flacăra ciudată.

— Dă-ne un chil! — porunci un Român, așezându-se la o masă.

— Că bine ziseși, măi Stoico! — vorbi unul din tovarăși.

Flăcăul puse mâna pe un scaun și se așeză și el la masa drumeților:

— Cine ziceă că nepoftitul n'are scaun?

— Tu te-ai și înfînțat, hai? — îl întrebă unul.

— Picior de dropie, se apropie! — glumi altul.

— Martie din post să lipsească?! un al treilea.

Hangiul aduse oala cu vin și o puse pe masă. Apoi întrebă:

— Câte pahare?

— Câți inși! — răspunse flăcăul.

Mocanu se uită la el, cam șiret, și-l întrebă:

— De unde ești, flăcăiăș?

— Din satul cu oameni! Adu pahare aci și țî-oi spune eu.

— Cam chisnovat flăcăul nostru, hai? întrebă un drumeț. Hangiul aduse paharele și întrebă pe Români:

— Da unde l-ați găsit, bre?

— Sub un lipan! — răspunse repede flăcăul.

— Așa zău?

— Așa!

— Și ce făceai tu acolo?

— Ce să fac? Mă uitam la un tânțar care goniă un lup.

— D'apoi? Care pe care?

— Cât pe aci să mănânce tânțarul pe lup, dar lupul dracului s'a aruncat în spinarea unei ciocârlii și tiva cu ea în nori.

— Dar tânțarul ce a mai făcut?

— A început să-și pilească dinții cu pila.

— Ptui! Fir'ai al naibei, papaclocule! — sbucni hangiul, râzând cu hohote.

— Țasta-i marfă, neică, nu glumă! zise unul din oameni.

— Al cui e? — întrebă hangiul.

— Al dracului! răspunse repede flăcăul.

— Nici noi nu știm bine al cui e! — răspunse unul din drumeți. Se zice că ar fi al unei țigance care s'a avut bine cu un boer. A venit de doi ani la noi, în Rainic, slujind la unul și la altul.

— De câți ani e? — întrebă iar hangiul.

— Merge pe nouăsprezece!

— Muncește așa la câmp?

— Cum nu!

— Și mănâncă! — adause tânărul.

— Mă, dar vrednic mai este! se miră hangiul.

— Vrednic, neică, vrednic! Să știi d-ta! Mă scol singurel de jos.

— Vrei tu să rămâi la mine?

— Da' ce să fac eu aci? Să dau muștele afară?

— Da!

— Ce-mi dai pe lună?

— Eu nu te iau cu luna, te iau cu anul. Dacă ești muncitor și te porți bine, îți sporesc simbria la fiecare cap de an. Deocamdată îți dau zece poli pe an și două rânduri de îmbrăcăminte. Opinci cât vei putea rupe.

— Să-mi faci și o pereche de cizme cu crețuri.

— Ți-o face dacă vei fi ascultător.

Iana crezută că-i bine să pue și ea o vorbă:

— Dacă te vei purta cum se cade o să te avem ca pe copilul nostru.

— Dacă lași să-ți zic mamă!

— Și de ce nu?

— Ba mai bine ți-o zice eu stăpână!

— Zi-mi cum vrei, numai om de treabă să fi.

— De Mitrea Cazacu știe tot Bărăganul, stăpână!

Și tânărul aduse mâna dreaptă roată 'mprejur, arătând linia albăstrie și nedeslușită care unia la orizont cerul cu pământul.

— Am argățiți și 'n Rasa și 'n Coadă și 'n Valea-Rusului și 'n Dor-Mărunt și 'n Rainic și la boeri și la târлаși.

— Așa-i! Așa-i! — întări un Român. Știu eu că a slujit cu credință în Rasa, la un cumătru de-al meu. E el cam rău de clanță da 'ncolo e băiat bun.

Tura-vura, băiatul se împacă așa cum spusese

Drumeții plecară, iar Mitrea se uită după ei

vreme de un minut, apoi se întoarse către stăpâni:

— Ce treabă 'mi dați să fac până diseară?

— Deocamdată stai colea să te dascălesc nițel — îi răspunse hangiul.

Tânărul deveni foarte băgător de seamă și zise:

— Te ascult.

— Mite, dragul meu, ce am să-ți spun eu. La han sunt zile când mănânci de-a 'n picioare și nopți când dormi iepurește.

Imi trebuie dar om de nădejde. Fel de fel de lume umblă pe drumul Bărăganului. Tu să-ți mai ții gura! Glumește cineva cu tine, tu nu te supără! Nu atinge pe nimeni! E vreunul mai așa, tu fă pe prostul. Cumpără dela el. Nu vinde! Înțelegi? Să te uiti în ochii mei și să 'nțelegi dintr'un semn mic ce vreau. Vorba să nu mi-o 'ntorci, că te miresc. Cu potlogării să nu umbli că te 'ngrop într'o movilă. Auzi?

— Aud!

— Și 'nțelegi?

— Înțeleg!

— Așa, băiete!... Va să zică: ne-am înțeles. Acuma spune, ți-e foame?

— Nu.

— Bine!... Hai acum să-ți arăt gospodăria.

Și Cristea Mocanu îi arătă cu de-amănuntul marfa din cărciumă, spunându-i de două-trei ori prețul fiecărui fel, apoi odaia, pivnița, apoi curtea,

grajdul, grădina, puțul cu burduf și salcâmii prăfuiți. Înspre mează-zi eră un rând de floarea soarelui, iar înspre răsărit, un rând de meu tătarese ee crescuseră de douăori cât omul. La urmă îi arată și câinii: trei câini mari cât niște lupi. Pe unul îl chemă Lăbuș, pe altul Șoimu, pe cel de-al treilea, Leul.

— Te sfășie de viu ăștia! — zise hangiu, apropiindu-se de unul din ei și mângăindu-l ușor pe spinare.

Iar când ajunseseră din nou în fața hanului, Cristea Mocanu arătă cu mâna împrejur:

— Cât vezi cu ochii, moșia asta îi a lui Răsmiriță. Ai auzit de el! Ingrijitor pe moșie e logofătul Stoica. Ai auzit și de el poate. Când l-ei vedeă cu pălăria pe ceafă și cu mâna dreaptă în brâu, să știi că-i beat și atunci să zici cum zice el. Auzi?... Ei, acum, fugi și adu-mi caii dela pășune... Uite-i colo!

Cazacu porni fuga, iar hangiu se apropie de Sita și o întrebă:

— Ce zici de flăcăul nostru?

— De! Ce să zic?... Sita nouă, cerne bine.

— Ba eu crez că ne va fi bun ajutor la han.

— Să dea Dumnezeu! — răspunse nevasta, fără a-și ridica ochii înspre hangiu.

Soarele începuse a sfinți și printră firele de iarbă mărunță, treceau cele dintâi înflorări ale însăririi. Rândunelele iuți săgetau prin fața pământului ca niște fulgere albastre...

— Are să ne plouă! — zise hangiu și rămase pe gânduri.

Iar când stelele începură a se aprinde pe cer, Mitrea Cazacu veni cu caii dela pășune, îi băgă în grajd și, luându-și seară bună dela stăpâni, se culcă în bătătură, fără să mănânce.

O întrebare se ridică stăruitoare în mintea lui: oare cât va sta el la han? Iși socotia în minte stăpânii la cari slugărise până atunci și câtă vreme stătuse la fiecare: la nici unul nu putuse împlini un an încheiat. Chiar dacă stăpânul — spre a-l face să rămâie — nu-i plătia întreaga simbrie, el tot plecă.

Pribegia din sat în sat și cea mai mare fericire a lui eră să se știe măcar o săptămână fără stăpân. Atunci mănă pe câmp, privind ciasuri întregi cerul instelat. Și se gândia că nu e om mai slobod ca el în zilele acelea: mergea unde vrea, dormia cât vrea, se scula când vrea. O simțire caldă îi umflă atunci pieptul și-l făcea

să rotiască falnic ochii împrejur: cine mai eră ca el în Bărăgan?

Din viața lui până la opt ani ținea minte numai că mâncaese mai multe bătaii decât mămăligă, că mama lui eră țigancă și că aceasta-i spusese că »l-a făcut cu un boer«. Dar acestea erau lucruri vechi pentru el. Viața lui începe la vârsta de opt ani.

Intr'o zi îl bătuse mamă-sa rău și-l gonise, poate pentru a sutaoară: să se ducă dracului.

Și cum sta el, rănit și plâns, vede o trăsură boerească. Fără multă șovăire, el se acută de ea, pitindu-se cât putu mai bine.

Se ducea!...

Ii venia să chieue de bucurie și îi părea rău că n'o vedeă pe mamă-sa, spre a-i da cu »sâc« și a se strâmbă la ea.

Se ducea!...

Viața lui începea printr'o goană... I-se părea sătat de frumos drumul prăfuit pe care el deslușia, când și când, urme de oameni și de vite! Iar în urma trăsurii, norul de praf includea în el toată strălucirea unei glorii... Mult timp a mers așa... Satul lui se ștersese de mult în depărtare și amurgul se lăsă pe pământ când trăsură se opri la un han. Inima băiatului se strânse.

Dar frica îl părăsi repede când trăsură porni iar.

A două zi eră în Călărași... Când trăsură se opri în fața unei case, el sări jos din ascunzătoarea lui și se pomeni pe străzile orașului: eră alb de praf. Se scutură cât putu mai bine și căută vreme de un cias un puț să se spele pe ochi și să bea un gât-două de apă. De unde să știe el că Borcea curgea puțin mai la dreapta de unde se află! Ii eră foame de-l luau ametelele. Trecu pe lângă o brutărie și mirosul de pâine caldă îl făcu să se opriască. De i-ar fi spus brutarul că-i dă o pâine, dacă-i va sluji un an, el n'ar fi pregetat să primească. Putea să-l și omoare, dar să-l fi lăsat întâiu să mănânce o pâine 'ntreagă. Dar brutarul nu se gândia la astfel de lucruri și, punând mâna pe o nuia, îl arse bine pe spate, strigându-i: »ai plecat?»

El plecă. Dela un timp băgă de seamă că mai toată lumea curgea într'o parte anumită a orașului. Se luă după o ceată de oameni și se pomeni... în bălcu. Innemerise chiar în vremea bălcuului de Sf. Măria mică.

La început eră s'o croiască la fugă, speriat de atât sgomot și de atâta mulțime de lume. Dar nu fugi. Rămase și începù și el... a se plimbă.

Erau acolo fel de fel de drăcii: oameni spoitiți pe față și cari mâncau foc, maimuțe, cășori, cămile, muzici, mărfuri peste mărfuri și mai ales acadele și covrigi, după cari sfărâia inima lui de copil jinduit de toate. Și, neputând să mai sufere vederea covrigilor, întinse mâna și luă un covrig din care începù a rupe lacom. Covrigiul îi cerù banul pe care Cazacu n'avea de unde să i-l dea. Și atunci fù luat în pumni. Un boer ce trecea pe-acolo, se amestecă. Aflând care e pricina, scoase din buzunar patru bani de câte cinci, dete Bulgarului unul și băiatului trei. Cazacu nu-și putea crede ochilor și un gând luminos îi fulgeră prin minte: boerul ăsta e tatăl lui. Și fără multă vorbă, căzù în genuchi și întinse mâinile spre el, strigându-i: »tată!«

Această întorsătură supără pe boerul acela care nu știa cum să se furișeze mai repede prin lumea ce făcuse acum cerc împrejurul lor. Dar băiatul nu se lăsă. Il apucase de pulpana hainei și tipă cât putea: »ia-mă cu matala, tată!« Atunci boerul întoarse foaia și, roșu de furie, izbi cu cravașa în fața băiatului: »piei dinnaintea mea, stârpitură!« Și »stârpitura« căzù fulgerat în praf. Un sergent se apropie, îl luă la o parte, îl urechie bine și-i dete două palme: »Hait! Cară-te de-aici!«

El a plecat și a ajuns la Borcea. S'a așezat pe mal și și-a ascuns capu 'n palme, apoi s'a lungit pe pânțele, privind la apă și la corăbii. Un luntraș l-a luat și l-a ținut la el aproape un an. Băiatul sleiă luntrea, trăgea la opăcini și la edec și din când în când pierdea câte două-trei zile. Rămânea prin baltă, dormiă pe la grădinile Bulgarilor ori pe grinduri și se întorcea iar la stăpân. Dar odată a plecat și a fost bun plecat. A luat-o pe șoseaua Bucureștilor și, pe drum, s'a rugat de un om să-l ia în căruță. Omul l-a luat și l-a adus până în Coade, de unde eră el. Cazacu a rămas acolo în vara aceea, păzind viței. Dar pe toamnă a plecat în Bărăgan. A nimerit la o târlă și a iernat acolo: scotea apă cu burduful pentru vite și dormiă în saivanul lor.

În primăvară a intrat la o curte boerească unde ă stat patru luni. Apoi a umblat din stăpân în stăpân, muncind din greu, neștiut,

nemiluit, bănuir, asuprit, înșelat. De mama lui n'a mai auzit nimic.

Și în seara aceea, în bătătura hanului dela trei movile, el adormi târziu, nădăduind să poată plecă mai curând spre a pribegi iar prin Bărăganul tainic și pustiu, prin Bărăganul »lui«, cum zicea el.

A doua zi se sculă de noapte și începù a mătură prin fața hanului. Apoi luă hărdăul și mulse vaca, dădù drumul vițelului să sugă, adăpă caii și îi duse la pășuna unde îi împiedecă.

Când se sculă, Mocanu se cruci și chemând pe Iana lui îi zise:

— Ia te uită, ce vrednic e Cazacu nostru.

Dar femeia, căreia nu-i plăcea acest vântură-țară, răspunse ca și 'n seara trecută:

— Sita nouă, cerne bine!

Cu toate acestea Cazacu părea hotărît să nu mai plece așa de curând dela ei. Spre a-l cercă, hangița lăsă de mai multeori bani în bătătură, pe mese sau pe tejghea. Cazacu îi dădea totdeauna stăpânului.

Zilele treceau repezi și flacăul câștigă, din ce în ce mai mult increderea stăpânilor.

Și 'ntr'o zi luminoasă de August, pe când stăpânii și »băiatul« se uitau îngândurați pe Bărăgan, o vedenie răsări din orbitoarele valuri ale apei morților. Eră o uriașă făptură de om ce nu se vedeă decât dela brâu în sus. Părea că plutește în văzduh căci între ea și pământ jucă tremurul undelor strălucitoare. Uneori lumina zvrălea pe ea o suptire mantie de argint ce-ți luă vederile.

Hangiul își duse mâna la ochi și zise:

— E un om călare.

Și în adevăr: vedenia eși din apa morților și se lămuri. Eră un om călare. Călărețul se apropie și hangiul îl recunoscu: eră logofătul Stoian.

Cum opri în fața hanului, logofătul scoase picioarele din scări și aruncând piciorul drept pe deasupra capului calului, sări jos.

Uscățiv, deșirat, cu mustățile lungi, suptiri și albe de par'c'ar fi fost înmuiate în lapte bătut, cu niște ochi albaștri spălăciți și turburi, cu un semn de rană veche chiar în mijlocul frunții.

Acesta eră logofătul Stoian.

Dete calul flăcăului și se așeză la masă, supt umbrar.

— Cald!

- Strașnic! — răspunse hangiu.
 — Vin rece ai?
 — Pentru oameni de omenie se găsește.
 — Să vie un chilogram!

Cazacu legă calul de un salcâm și dădă fuga în beciu. Apoi aduse o oală cu vin și un pahar mare pe cari le puse pe masă dinaintea logofătului. Acesta suflă odată pe deasupra vinului din oală și începă a bea lacom. Se oprî odată, și bău apoi tot vinul!

— Mai adu una!

Se uită așa pe câmp și nu zicea nimic. Din când în când încreția fruntea. Flăcăul aduse vinul și se dădă la o parte. Logofătul se uită la el și întrebă pe hangiu:

- Dar ăsta cine mai e?
 — Băiatul meu.
 — De prăvălie?
 — Da!
 — Cine te-a mai procopsit și cu ăsta?

Cazacu eră cât p'aci să răspundă: »dracu« dar se oprî.

- E un nepot de-al meu! — minți hangiu.
 — Așa? — se miră logofătul și rămase pe gânduri.

Apoi își bău vinul, nu zise nimic și plecă, fără să plătească.

Iar Cazacu se uită mult timp după el și o întrebare se ridică deodată în mintea lui: »cum pleacă ăsta așa, fără să plătească?«

La început crezută că logofătul nu va fi avut bani la el. Dar el văzuse bine că hangiu nu însemnase nicăiri. Atunci?...

La o săptămână logofătul iar pică. Și de astădată stătută mai mult. Luă pe hangiu la o parte și vorbi cu el pe șoptite. Cazacu se căznă să tragă cu urechea, dar nu prinse nimic. Vedeă numai că hangiu se posomorise la față iar logofătul rânjea. Și, ca și rândul trecut, Stoian bău și plecă fără să plătească. Flăcăul se uită țintă în ochii hangiului și la urmă întrebă:

— A plătit?

— Plătit, neplătit, asta nu-i treaba ta! se răstă stăpănu-său la el.

Dar după câteva minute hangiu îl chemă aproape de el și îi vorbi domol:

— L-ai văzut?... De șase ani de când mă fierbe așa fără apă. Vine, bea, pleacă. Ce-i pot face eu? Să mă pun de pricină cu el, dau de vre-un năcaz. Mai bine-l las în plata Domnului.

Cazacu nu zicea nimic... Trecutul lui îl atrăgea spre acest hoț de Bărăgan și nu odată îi trăzni prin cap să se ia după el și să-i spue: »hai să hoțim împreună!« Dar când se găsiă în fața lui, un gând de vrăsmășie îl sguduia și-l făcea să fiarbă de mânie.

Iar într'un amurg, pe când se întorcea cu caii dela pășune, logofătul îi eși în cale. El îi dădă bună seara și vru să treacă înainte dar logofătul îl oprî. Se uită lung la el, luându-l din jos în sus cu privirea, apoi îl întrebă:

— Al cui ești tu, măi flăcăule?

Cazacu stătută câteva clipe fără să răspundă. Vorbele stăpănului său îi veniră în minte: »Ce-i pot face eu?« Apoi, ridicând capu 'n sus și punându-și dreapta 'n șold răspunse răsplat:

- Al cui m'ò luă!
 — Da' cum te chiamă?
 — Cum mi-ei zice.

Logofătul făcū ochii mari. Apoi îi închise ca un om ce vine dela lumină într'o odaie întunecoasă. Cazacu făcū la fel și se dădū mai aproape de el.

Câteva clipe stătură așa unul lângă altul, sfredelindu-se din ochi. Ai fi zis că sunt două umbre, două pasări de pradă pe care se lasă pe nesimțite mâinele înserării. Apoi logofătul rânji:

— Știi că nu ești prost?

Flăcăul rânji și el:

— Asta o știu eu de mult.

— Cât îți dă ție pe lună Mocanu?

Cazacu ghiel că logofătul vrea să-l ia cu el, dându-i mai mult și răpunse:

— Cincizeci de poli pe an și cât oi putea fură.

Logofătul se încrunță:

— Ia ascultă, măi picuile: cu mine să nu vorbești în doi peri, că te trăznesc.

— Măne, logofete! — răspunse Cazacu și, dând călcăie calului, o rupse la goană, rânzând cu hohote.

Ajuns la han, flăcăul povestî întâmplarea cu logofătul. Hangiu zgâi la el niște ochi de om speriat, iar hangia avū un adânc fior de bucurie: s'a găsit, în sfârșit, un om care să răspundă logofătului. Și acest om nu eră altul decât Mitrea Cazacul! Ea îndreptă asupra flăcăului ochii ei frumoși în cari se îngemănau mirarea și mulțumirea și-l puse să mai povestiască odată.

Dar hangiu nu râdea...

Și vremea curgea... Drumeții prăfuiți poposiau la hanul dela trei movile, beau ceva și plecau, se ștergeau în depărtările Bărăganului. Hangița rămâneă uneori pe gânduri, urmărind norii ce plutiau încet pe sus. Și atunci îi venia să plece, să fugă departe de hanul în care-și îngropase tineretele. I se urâse cu pustietatea aceea, cu liniștea mare a câmpului. Ii eră urât și-i eră teamă. Nici ea nu înțelegea de ce o tot cercă o teamă dela un timp încoace. Peste pustii vietii ei de roabă și de schimnică plutiă în roate mari de pasăre de pradă chipul logofătului Stoian.

Și iată că 'ntr'o zi, pe când hangiul nu eră acasă, pică și logofătul. Eră beat și aveă ochii turburi. Hangița înghețā. Vrū să fugā dar nu putū să se ridice de pe laviță. O țintuise frica acolo.

Logofătul descălecā și-și legā singur calul de sulcām, apoi începū a bate cu codiriștea harapnicului în masă.

Cazacu alergā și strigā:

— Porunciți!

— Unde-i stăpānu-tāu?

— Nu-i aici!

— Da' unde-i?

— Nu știu!

— Adu un chil.

Flăcăul fugi în beciu și se întoarse repede cu vinul. Logofătul își dase pālăria pe ceafā și se apropiase de Iana.

— Cum a rămas cu vorba aia a noastră?

— Care vorbā? — întrebā femeia roșindu-se până 'n vârful urechilor

— Vorba aia a noastră! — repetā logofătul.

— Eu nu știu de care vorbā pomenești d-ta!

— Da eu știu!

— Să fii sănătos!

— Mersi... Toarnā vin, mă!.. Ce te uii așa la mine?

Cazacu însă nu se mișcă.

— Toarnā vin mă, că spāl cuțitu 'n tine!

Hangița se sculā de pe laviță și vrū să intre în odae. Dar logofătul o prinse de braț.

— Stāi, turturico, nu sburā!

— Dā-mi drumul, logofete!

— Aș!

Și Stoian se plecā spre ea s'o sārute. Dar în același timp Cazacu îl coprinse dela spate și eși cu el afarā din cărciumā

— Dacă ești beat, catā-ți de drum!

Logofătul îndreptā spre flăcău niște ochi scāpărători, apoi ridicā biciul spre a izbi.

Dar Cazacu se dete un paș îndărāt și-i spuse:

— De nu te-astāmperi, te leg!

— Ce?

— Te leg!

— Tu?

— Eu!

— Pe mine?

— Da!

— Sā te vād!

Și logofătul se năpusti spre Cazacu, Acesta fugi spre cal. Logofătul după el, Și cum trecea pe lângā butoiul cu păcurā, îngropat în pāmānt, în fața hanului, flăcăul scoase felesteul plin de păcurā și unse pe logofāt pe obraz. Acesta rămase trāznit. Pare un drac. O clipā se pipāi la brāu spre a da de cuțit. Dar flăcăul pusese acum mână pe o manelā de stejer și amenință să vie asupra logofătului. Acesta înțelese că a rămas bātut și, încălecānd, se făcū nevzūt.

Săptāmāni de-arāndul n'a mai dat logofătul Stoian pe la hanul la trei movile dar hangiul albise în acest timp.

Trecuse vara și începuserā ploile de toamnă. Bărăganul eră acum plin de o tristețā fără seamān. Secase apa morților de pe ogoarele lui și soarele se arātā rareori prin câte-o spārtură de nor. Drumeții se inpuținaserā de tot și drumurile pustii te indemnau la pribegie. Cārduri de ciori croncāneau prin văzduh, se abăteau pe cāmp, ca niște uriași fulgi de funingine.

Și într'o seară tristā din toamna aceea, Cazacu se întâlni deodată cu logofătul în cale. Par'că rāsārise din pāmānt.

— Stai nițel, flăcăule.

Flăcăul se opri. Logofătul rānjiā:

— Tot la han ești?

— Tot!

— Adevărat că tu ești nepotul lui Mocanu?

— Adevărat!

— Hm!... De ce nu vii tu cu mine?

— Unde?

— Ce-ți pasā?

Cazacu tăceā. Păreā că se gāndește. Vântul șuerā voinicește. Bărăganul erā mohorit. Tufe de burueni uscate se plecau, se ridicau, iar se plecau, parc'ar fi zis! »hai, vino!«

— Unde? — întrebā a douaoară Cazacu.

— Să hoțim!

Logofătul spuse încet cuvintele acestea, dar ele răsunară în sufletul flăcăului ca o chuitură prelungă și puternică. Și vântul părea că le re-

petă și el, le luă pe aripile lui spre a împânzi cu ele tot Bărăganul: »Să hoțim! Să hoțim!» — Hai! — răspunse flăcăul și porni în spre han să-și ia zeghia.

C. Sandu-Aldea.

Fecunditas.

Se 'ndoaie coapsa popului pe culme,
Iar frunzele de-o nevăzută mână
Atinse cad, — și una câte una
Sburând domol se 'ngroapă în jărână.
Le văd în drum șireaguri așternute,
Un val de vânt le spulberă 'n risipă,
— Viața mea, la tine-acum mi-e gândul
Cum te fărâmi tu, clipă după clipă!...

Trec zilele în goana lor pripită,
Și fiecare mai sărac mă lasă,
În orice clipă, minții zbcucumate
Câte-un drumeț îi pleacă dela casă.
Nu au popasuri gândurile mele,
Sămânța lor se zbate veșnic nouă
Și fărâmat pe drumuri nesfârșite
Se risipește sufletul meu vouă!

În alergarea clipei călătoare
Atâtea-s date ochilor să vadă,
Și câte-mi trec fugare pe la poartă
Le chiamă toate sufletu 'n ogradă.
Cu ele 'mpart eu darurile mele,
Las inima comoara să-și desfacă
Și, când pornesc în calea lor pribege,
Cu ele duc podoaba mea săracă...

Nu sus în cer! Vă birue înaltul,
Curmați-vă cărările spre stele,
Rotind răzlețe 'n praful de pe uliți
Vă vreau acolo gândurile mele!
Cădeți, cădeți voi frunze deslipite,
Pe câmpul larg în zbor vă poarte vântul
Și vă 'nfrățească rostul cu jărâna:
Pe urma voastră va rodi pământul.

(V. R. Nr. 10—1907).

Octavian Goga.

Cântecul morții.

O, moarte, mângâiere-a suferinței
În versarile închinatelor țic
Eu te slăvesc, fecioară așteptată,
Tu ești iabita credincioasă mic.

Și ochi-mi stinși, secătați de patimi,
De lăcrămează încă astădată,
E, că li-i dor de tine, dor de pace,
Fecioară fără de gânduri, prea carată!

Mărire și 'nchinare îți aduce
Făptura anai bulgăre de humă,
O moarte, mă sărătă 'n somnul vieții
Pe ochii 'nchiși!

Tu ești copilă bană

Și împlinește raga ce ți-o 'nalță
În cântăreț îndrăgostit de tine,
În cântăreț ce și-a 'nchinat ființa
În alte lumi, deapararea senine.

O, moarte, mângâiere-a suferinței,
În cântecele înălțate țic
Eu te slăvesc, fecioară așteptată
Tu ești iabita credincioasă mic.

C. Ardelean.

Monumente antice din Roma.

Lupta dela ziduri.

Foruri imperiale.

II

Columna lui Traian.

Dacă te cobori de pe Quirinal și arunci, din Via Nazionale, o repede privire asupra văii, în care vestita columnă stă biruitoare înfruntând optsprezece veacuri, simți numai decât ca o părere de rău, că columna reală nu răspunde jcoanei ce ți-ai inchipuit-o, poate, după descrieri și vederi ce le cunoști din vârstă crudă. Adâncimea locului și colosurile de clădiri ce o înconjoară îi fură par'că o parte din mărimea și deci din măreția ei, și numai dacă te cobori în incinta-i de acum și o privești dela bază, îți dai seama de cei treizeci și trei de metri de lungime ai monumentului, care — cum o înțelegem din inscripția-i veche — arată înălțimea păturai de pământ ce s'a dat la o parte spre nivelarea terenului, înălțime — zice-se — egală cu aceea a dealului vecin. Trunchiul coloanei care, pe vârful ei, purtă statua de bronz aurit a împăratului înlocuită acum cu aceea a sfântului Petru, e alcătuit din optsprezece suluri de marmură din Paros; el își razimă baza pe un mare și puternic pedestal cubic, ale cărui fețe sunt acoperite cu reliefuri multe și iscusit meșteșugite ce reprezintă trofee, insignii, felurite arme și unelte ostășești, mai ales barbare. Pe partea despre for o ușă, deasupra căreia e tabla cu inscripția purtată de Victoriei înaripate, duce întâiu într'o încăpere mică, din care la stânga

intri în cămăruța mortuară, unde odinioară eră așezată urna de aur cu cenușa împăratului; la dreapta dai de o scară lungă tăiată în blocurile de marmură ce te duce în vârtej pe balconul format din capitoul doric al coloanei, care se prelungeste rotunzindu-se și slujind astfel ca bază pentru statua pomenită.

Temeinicia și tăria lucrării o vezi cu ochii din starea columnei: ea stă în fruntea monumentelor vechi cari s'au păstrat mai bine. Chiar reliefurile, cari îmbracă de jur-împrejur trun-

chiul coloanei, deși atât de expuse intemperiilor, păstrează în mare parte neatînse contururile lor și dau ochilor prilej să guste una din cele mai delicate plăceri procurate de arta romană. E un brâu care înfășură coloana pe rând, de douăzeci și trei de ori pe o lungime de vr'o două sute de metri; în cele vr'o sută și patruzeci de scene scobite în marmură e veșnicită istoria celor două războaie dacice, cari au încins cu lauri neperitori fruntea eroică a marelui Traian.

Cu o curiositate din ce în ce mai mare urmăm expediția dela început și vedem desfășurându-se în fața noastră, nu născociri mitice sau plâsmuiri ale frumosului ca în arta elină, nu simbolizări sau panegiricul plastic al monarhului, ca în arta egipteană, ci scene în cari e zugrăvită realitatea directă a războiului, a luptelor și a teatrului în care se petrec aceste lupte. Războiul e împărțit în o serie de tablouri ca într'un fel de capitole și uneori chiar paragrafe, cari nu ne dau numai fapte generale, încăierări de masse, ci și cu deosebire amănunte din durata războiului și epizoade din cele mai mișcătoare.

Întăiu și întâiu, dela baza coloanei în sus, avem în față vederi dela hotare, de lângă apele Dunărei, care joacă un rol atât de mare în această îndrăzneală întreprindere a lui Traian. Vedem pe mal întăriri romane făcute din piatră, cari slujesc ca un fel de pichete; ele sunt încunjurate cu o palancă, alături sunt stive de

lemnese așezate ca astăzi de-alungul și de-alatul, stoguri sau căpițe de fân pentru nutreț, grăniceri cari stau păzind pe mal, cu scutul în stânga, cu lancea în dreapta. Urmează un alt tablou: apele Dunărei gem sub corăbii; soldații transportă din ele provizii, butoaie pline; oastea trece Dunărea. Peisajul cu plopi reprezintă castele, cetăți romane. Bătrânul «Danubiu», turburat de neobișnuita mișcare și larmă stărnită de trecerea armiei, își scoate din unde lui capul și trunchiul gol, și aruncă o privire curioasă în preajmă: Vede o coloană de ostași romani trecând apele-i pe un pod de corăbii. Acum suntem în Banat pe pământul Dacilor.

Traian își strânge statul major și ține sfat de războiu: se trimit soli către regele Decebal.

Solia rămânând fără rezultat, oștirea înaintează spre Tibiscum, spre Sarmisegetuza. În fața noastră avem un lagăr roman făcut din ziduri de piatră; între corturi răsare unul mai mare și mai luxos:

e cortul Cezarului. Dușmanul nu este de rând — o arătase umilinta ce au suferit armele lui Domițian. Ajutorul zeilor trebuie deci invocată: Traian, îmbrăcat în toga lungă și cu vălul de pontifice, aduce jertfe zeilor; pe flăcările unui altar aprins el toarnă din cupă libații. Un berbec, un porc, un taur stau gata să fie junghiați pentru dobândirea bunăvoinței zeești. După ceremonie, Traian ține cuvântare către oastea care trece cu alaiu în fața sa. Urmează un șir de lucrări de întărire pe drumul către adâncul țării. Legionarii, desarmați, se opintesc ridicând ziduri, netezind drumuri, doborând păduri. Străbăteau văi, trecem peste râuri, urcăm înălțimi păduroase: răsuflăm aerul Daciei. Ne oprim la întâia întăritură dacă făcută în chip de stobor. Barbaria poporului cu care se dă războiul o simțim numai decăt: Din zidurile cetății lui se

ivesc țepe, în cari sunt împlântate mai multe capete jupoiate de ale vrăjmașilor. Romanii știu că nu află milă și cruțare, când cad în mâna Dacilor. Mai la vale ne-o vedește în chip înfiorător o scenă ce înpilduește furia răsbunării: Mai multe femei dăce, poate din cele văduvite în urma luptelor, schingiesc pe prinșii romani; îi despoae, le leagă mâinile la spate, și cu o mână îi apucă de umăr sau de păr, și cu alta îi ard cu tăciunii aprinși.

Oștirea romană pătrunde tot mai adânc înăuntrul țării. Zadarnic Dacii trimit solie la împărat; învoiele de pace sunt neprimite. În ep întăiele hărțueli. Cete romane cutreeră împrejurimile și dau părjol satelor, pustiesc și pradă Dacia. Pe drum Romanii pun mâna pe femeia unui fruntaș dac și o

trimit în corabie spre a împodobi alaiul triumfal al împăratului. Un grup de femei dăce cu copiii în brațe, poate înrudite cu cea robită, o însoțesc la mal, unde o așteaptă corabia, și își iau rămas bun dela dânsa: durerea despărțirii rostită în

Traian întâmpinat de cetățenii Romani și Dacii.

chipul lor o simțim și noi, ne înduioșează sufletul. Vin apoi înclăștări între Romani și Dacii sprinjiniți de tovarășii lor, de Sarmati, buni călăreți și arcași meșteri. Pe aceștia îi deosebim ușor de Daci. Pe când cei din urmă poartă nădragi și opinci, o tunică încinsă la mijloc, manta cu cănăfiori atârnată de umăr, și au capul gol sau acoperit cu o cușmă, scutul oval; Sarmatii se cunosc după haina cu solzi ce le acopere întreg trupul, după părul lung și căciula lor țuguiață; aceiași solzi se văd și la îmbrăcămintea cailor lor.

În sfârșit se dă o bătălie mare, hotărâtoare. Dacii, cutropiți de puterea potrivnică, fug în risipă. Traian, mulțumit de vitejia ostașilor săi, spre încurajare, chiamă pe cei mai vrednici dintre dâșii și le împarte daruri. Ostașii se perândă în fața lui, îi sărută mâna și primesc răsplata, desigur în monete.

După asta asistăm la o expediție făcută din

Soldații Romani aduc două capete de Daci înaintea lui Traian.

rită parte, dinspre Drobetae, pe la Turnu-Severin. Și aici un pod de corăbii înlesnește trecerea legiunilor. Marșuri, lagăre, primire de soli daci, jertfe și cuvântări de ale împăratului, înaintare spre munți, deschiderea și oblierea de drumuri, treceri pe poduri, ridicări de întărituri, părți caracteristice din țara Dacilor, atacuri de cetăți dușmane se înșiră în fața noastră ca o panoramă variată și ne ține luarea aminte încordată până la marea scenă din urmă, cea mai interesantă din toate. În care poporul dac, înfrânt, se vede îngenunchind în fața lui Traian, cerând un semn de mila Măriei-Sale. Smerenia, durerea Dacilor la capătul cărora stă Decebal, și părerea de bine, mulțumirea ofițerilor romani, cari înconjoară pe împăratul așezat la stânga pe un loc mai înalt, sunt redată cu o măiestrie din cele mai rari, cu un adevăr care nu are seamăn în arta antică.

Tabloul ce urmează ne atinge mai mult decât toate: el ne înfățișază soarta populației dace, care e silită a-și părăsi locuințele din țara ocupată de dușmani. Familii întregi, femei cu pruncii în brațe, cu copiii de mână (un bătrân șovăitor, cu capul plecat, își duce de mână un copilăș, de sigur scumpul său nepoțel) iau calea tristă a pribegiei jălindu-și bărbații căzuți în războiu, averile jefuite, casele

lăsate pradă vrăjmașilor! E un cântec jalnic, zdrobitor de inimi, care se repetă de veacuri, cu aceeaș cruzime, cu aceeaș nepăsare, ca o fatalitate inexorabilă. Cei ce-l trăesc, se deprind cu el; și iată, însuș bunul Traian, care într'un episod al acestor ilustrații de marmură a desaprobat pe unii soldați ai săi, când, veseli și satisfăcuți îi aduceau două capete de Daci — fără a arunca o privire îmblânzită asupra victimelor războiului, se îmbracă în haină de călător, mulțumește ostirii sale pentru bărbăția arătată și ia drumul spre capitală: îl așteaptă triumful, aclamările sutelor de mii de cetățeni din Roma.

Dar gloria aceasta e trecătoare, pe când faptele lui sunt vrednice să fie nemurite de istorie. De aceea și vedem, în cel din urmă tablou, printre grămezile de trofee, pe zeița biruințelor, Victoria, cu un condeiu ascuțit într'o mână și cu un scut într'alta, stând gata să scrie, spre a împărtăși generațiilor viitoare, isbânzile împăratului asupra unui neam barbar care jignise adânc ambiția poporului fruntaș din lume.

Așa se încheie întâiul războiu dacic.

Cam de la mijlocul coloanei încep scenele ce zugrăvesc fapte din războiul al doilea dacic.

Acum vedem pe Traian pornind din Ancona, trecând prin mai multe porturi din Dalmația, între cari Salonae. Pe mal deosebit aceste cetăți romane, cu zidiri, cu arcade, cu porți și cu tot

Traian jertfind în fața podului de peste Dunăre.

felul de monumente publice — mărturii de stare bună și de timpurie romanizare a provinciei.

Traian însoțit de suită și marinari e primit de autorități și de cetățenii din fața locului, cari li ies în cale cu femei și copii, toți respectuoși, toți curioși să vadă chipul aceluia, despre care a mers vestea în lumea întreagă; ei îl așteaptă cu altarul gătit pentru jertfiri, cu tauri gata de junghiat, ridică mâinile, îl salută și-l aclamă.

Știrile rele ce vin din țara dușmanului silese pe neadormitul Cezar să apuce iute calea pe uscat prin Dal-

mația; trupele lui înaintează și el urmează călare. În curând apare dincolo de Dunăre; pe la Tapae, în apropiere de Tibiscum, la ceremonia oficiată în cinstea zeilor de către împărat, vin să asiste cete de cetățeni Romani și de Daci

pașnici cu familiile lor — document prețios pentru noi, căci vedem prin aceasta că nu toți Dacii dispar, ci că parte din ei se împacă și, încetul cu încetul, se contopesc cu Romanii localnici, colonizați după războiul întâi — lucru cu înțeles, dacă știm cât de repede și cu ce tărie puteau Romanii să asimileze popoarele străine.

Un alt tablou interesant: Dacii se pregătesc de război în fortărețele lor făcute din careuri de piatră, negreșit de ingineri romani. Printre dâșii vedem o figură ce ni-i acum cunoscută, un bărbat mare, bine legat, cu barbă, cu veșminte dace, cu trăsături blânde, liniștite și demne, dar pline de energie și îndrăzneală războinică: e mândrul rege al Dacilor, e Decebal.

Dupăce se perândă câteva scene de atacuri și încețări pe la ziduri, artistul ne poartă în altă parte. Venirea iernii din anul 105 oprește

războiul pe loc, și Traian se retrage ca să ierneze la Dunăre, pe la Turnu Severin, la orașul Drobetae.

Scena întâi se petrece lângă uriașul pod de piatră al lui Apolodor, unde Traian, încunjurat de câteva căpetenii și asistat de un slujitor preotesesc, de un »Camillus«, și de un flautist, face libații pe un altar scund de piatră împodobit cu coroane și încărcat cu tot felul de fructe, din mijlocul cărora pâlpe o flacără. La stânga un sacrificant, pe jumătate gol, ține de căpăstru un taur și așteaptă semnalul pentru jertfirea lui. În fund se văd alunecând unduioase apele Du-

nării, deasupra căreia se înalță arcadele marelui pod sprijinite pe cinci pilaștri tari de piatră și isprăvite pe amândouă malurile cu mari porți arcuite, din care artistul, din lipsă de spațiu, abia ne dă o părțică la stânga.

Nu mai puțin interesantă e

scena ce urmează: Traian primește la Drobetae diferiți soli trimiși din partea domnitorilor vecini; pe lângă figuri nordice, inrudite cu Dacii, recunoaștem tipuri și porturi aziatice păstrate aproape aidoma până astăzi. În fund răsare cetatea cu ziduri și turnuri înalte, cu un teatru și colonade de origină romană — dovezi destule de romanizarea și marea înflorire a orașului urmată numai decât după războiul cel dintâi dacic și după zidirea marețului pod.

Primăvara anului 106 vine, și Traian cu oștirea-i pleacă dela Dunăre, străbate câmpiile Olteniei, apucă Valea Oltului și se îndreaptă către inima Transilvaniei, năzuind spre Sarmisegetuza. Capitala lui Decebal încunjurată cu ziduri romane, înlăuntrul cărora se văd case de lemn, se află pe un podiș înalt, pe alocuri prăpăstios, împrejmuit de munți. După zadarnice împotri-

Soli străini înaintea lui Traian; în fund orașul Drobetae.

viri și ciocniri sângeroase în fața porților cu avangarda romană, Dacii se închid în zidurile lor, și acum începe împresurarea lungă și crâncenă, care e ca și sbuciumul de moarte al poporului dac. Romanii grămădesc mașinele lor de asediu și caută să spargă și să urce mureii cetății. Dacii, înghesuși la ziduri, se încaeră cu ei, îi lovesc cu armele, îi răstoarnă cu pietrele și-i abat în tot chipul cu mașinele lor ciudate. Romanii însă dau tot înainte, dărâmă ziduri cu casmale și răbesc tot mai mult. În sfârșit ei asaltează o parte slabă a zidurilor, și aici se încinge o luptă nebună. Împresurarea devine tot mai primejdioasă, și Dacii sunt siliți să intre în tratative de pace. Dar condițiile grele ce le impune Traian îi face să-și ia inima în dinți și s'apuce calea celor fără nădejde.

Urmează dar scena arderii cetății de înșiși locuitorii ei. Cât de dureros a fost acest pas al lor, ne arată chipul unui bătrân care, pe când merge pe drum, își șterge cu poala hainei lacrimile ce-i scaldă obrajii. Și acum iată scena cea mai vestită, cea mai mișcătoare din toate. Ea se petrece în cetate, într'un loc deschis, răpos: Câtiva fruntași Daci, poate preoți, umplu cupele cu otravă dintr'o căldare ce se află înaintea lor, și le întind la toți bărbații, cari se hotărâse să moară. Aceștia aleargă din toate părțile și, fără cutremur, apucă cupa fatală și o golesc.

E un moment sărbătoresc. Urmările faptei lor se văd numai decăt. Unul din ei, cu pieptul gol, ridică mâinile spre cer și chiamă zeii într'ajutor; altul întinde stânga și dă rost durerii și desnădejdiei. O seamă cad fără simțire la pământ, alții poartă cu sine pe morți și-i duc să-i îngroape. Unul mai ales, care stă în fața unui mort, poate fiul lui, cu capul plecat și sprijinit pe o mână, arată atâta jale în profilul său puternic desinat, încât ne mișcă până la lacrimi. Scena aceasta, în care nu vedem decăt numai bărbați venerabili, energici, gravi unii cu scufie, alții cu capul gol — ne înduioșază în realismul ei cu atât mai vârtos, cu cât tunica Dacilor ne amintește ceva care viețuește și azi, cămașa scurtă a

Dacii se închină lui Traian (acesta șade pe o înălțime la stânga, iar Decebal la capatul de la dreapta).

țaranului român din Ardeal. Cu ochii nesățioși, uimiți, ne uităm la această icoană sublimă a eroismului și a dragostei de patrie și libertate, care nu e numai una din cele mai măndre podoabe ale columnei, ci și o dovadă de nespusă nobleță și mărinimie a aceluia, care a îngăduit astfel îndumnezeirea dușmanilor săi.

După această întâmplare urmează catastrofa. Parte din Daci fug din cetate și infundă pădurile, parte se predau Romanilor.

Și acum începe jaful și prădarea cetății: Ostașii romani își umplu sacii cu prăzi și le cară în lagăr. În vremea asta Traian triumfătorul e aclamat de oaste cu însuflețire: împăratul stă drept, în picioare, și ascultă aclamările cu mulțumire. El dă poruncă de urmărire a celor fugiți. Pe undeva, poate spre partea despre meazănoapte a Transilvaniei, se vede Decebal pe culmile munților, unde se adăpostise cu suita sa; de aici el privește pe ai lui și așteaptă cu încredere sfârșitul retragerii. Tot aici îl vedem mai târziu stând sub un stejar la sfat cu oamenii săi, până când, impresurat fiind de vrăjmași, ia fuga prin desișuri și-și dă cea din urmă siliță ca să scape prin stejăriș. Dar călărirea romană ajunge în sfârșit pe fugari, și pe când ea, turbată, se aruncă asupra lui Decebal ca să-l prindă de viu, în minutul când acesta căzuse de pe cal, el își scoate pumnalul și-l împlântă în bregăta, și astfel cade pe genunchiul stâng și moare eroicul rege, al cărui cap îl vedem în curând expus și admirat în tabăra romană. Restul fugarilor e urmărit mai departe până pe cele mai înalte vârfuri ale munților, pe unde apar locuitorii sălbateci ai codrilor seculari, singuratici câte un cerb, un mistreț și un taur. Acolo mor sau sunt prinși Dacii rebeli, acolo cad robi feciorii marelui rege. Urmează apoi transportul prizonierilor din munți, la care azistă însăși zeița nopții; încăierări răslețe dintre Romani și Daci, arderea și dărâmarea locuințelor acestora, și în urmă împrăștierea și pribegia poporului dac, din care cete vedem bejănărind ca și după războiul cel dintâi, cu arme, cu turme, cu tot avutul lor mișcător. O idee fericită a artistului încheie tabloul cu un șir de dobitoace, cele mai mari urmând pe cele mai mici, în deplină armonie cu spațiul ce mereu se îngustează la capătul spiralei.

Acesta e cuprinsul figural al coloanei. O parte

din el îl ajungem de jos și-l descifrăm și acum cu ochii liberi. În vechime galeriile din preajma monumentului înlesneau cunoașterea de aproape a bazoreliefurilor, cari și așa se puteau vedea mai deslușit, căci erau colorate și prin urmare mai bine scoase la iveală. Cercetarea lor amănunțită astăzi n'o putem face decât după reproducerea în ghips făcute de mai multe zecimi de ani din inițiativa lui Napoleon al III-lea (în trei exemplare, unul e în Roma, la Lateran, al doilea la Saint-Germain lângă Paris și al treilea la Londra). Pe temeiul lor căpătăm o idee deplină despre starea și valoarea acestor podoabe plastice. Interesul artistic ce ne deșteaptă ele nu-i mai prejos decât cel istoric; execuția însă nu e pretutindenii la aceeași înălțime, lucru ce nu se explică decât numai dacă admitem ca autori cel puțin doi artiști.

Superioritatea unuia e vădită. O putem pricepe îndeosebi comparând chipul lui Traian, care se repetă de peste cincizeci de ori în rolul lui de general și mare pontifex. Pe când unul din sculptori redă cu un adevăr necruțător trăsăturile cunoscute după multe portrete vechi ale Cezarului, celalalt nu e în stare să ne dea decât cel mult îngăimarea fiziognomiei lui.

Dacă pe alocuri găsim desenarea tipică a legionarului roman, în genere însă ceea ce caută dalta acestor artiști e să prindă realitatea, viața petrecută într'un anumit loc și timp în momentele ei cele mai solemne și dramatice. De aici scrupulul în păstrarea caracterului și portului național al feluritelor neamuri, din cari se alcătuea oștirea romană și dacă — ceea ce face ca columna lui Traian să fie un monument etnografic de cea mai mare însemnătate, dat fiind mai ales, că literatura istorică cu privire la domnia acestui împărat e una din cele mai sărace din epoca imperială. De aici asemenea și nizuința artiștilor de a da portrete, când e vorba de personaje de frunte. Mai vărtos figurile de căpetenii cari încunjoară pe Traian ori stau în capul legiunilor sunt de cele mai multe ori prea individuale ca să nu vedem în ele contemporani cunoscuți și distinși în urma luptelor cu Dacii; dacă-i putem privi ca atari, dar nu-i putem numi, căci ne lipsește orice mijloc de identificare.

Această artă expresivă și pitorească cu subiecte istorice nu e o izbucnire neprevăzută a epocii lui Traian, ci numai o vărfuire a iscu-

sinții artistice firești a poporului roman, anunțată încă cu câteva veacuri înainte de Hristos, bunăoară de un Fabius pictor. Realismul italian înăbușit întru câtva sub înrăurirea școalei elinești pe timpul lui August se întărește pe încetul sub împărați și, ajutat de marile însușiri tehnice ale Elinilor, dă naștere acelei arte naționale romane, din care fac parte și mărgăritarele de marmoră incrustate par'că pe Columna lui Traian. Dar nici idea coloanei ca mijlocitoare între pedestal și statue și a formării astfel a unui monument onorific sau funerar, nu este un împrumut ne-mijlocit dela Elini; moda ei s'a răspândit sub împărați. Columna noastră e cea mai desăvârșită întrupare a acestei idei, dar nu și singura păstrată din vechime. A doua și cea mai însemnată după ea e Columna lui Marc Aurel, care împodobește Piazza Colona din Roma, în apropiere de Forul lui Traian (pe câmpul lui Marte de odinioară).

Aceasta e făcută întocmai după modelul celei dintâi, numai că aici locul statuei de bronz a lui Traian l-a luat chipul lui Marc Aurel, înlo-

cuit astăzi cu acela al sfântului Pavel, și locul războaelor dacice, războaele purtate de acest din urmă împărat cu Marcomanii și cu Quazii, cu Sarmații și Iazygii. Dar cea mai mare deosebire stă în materialul din care-i făcută coloana și în lucrarea-i artistică. Marmura ei, din Luna (Carrara), crăpată în câteva rânduri, a trebuit să fie cărpită ca să reziste. Contrast isbitor însă prezintă bazoreliefurile: ele arată decăderea sculpturii romane sub Marc Aurel, decădere începută îndată după domnia lui Traian și urmată repede sub împărăția de mai târziu. Zadarnic căutăm într'ânsele frăgezimea conturului, desăvârșirea modelării, zadarnic căutăm viziunea instantanee și unitară a adevărului real, adecă procedeul constatat deja ca iluzionistic sau impresionistic dela reliefulurile Columnei lui Traian. Lipsește aici studiul naturii, simțământul vieții și locul lor îl ia academismul sau manierismul sec care schimbă grupurile de figuri într'o păpușerie, a cărei înțepe-neală și meșteșugire fac să ne gândim mai puțin la dalta unor artiști decât la meseria unor îndemânatici cioplitori de piatră.

George Murnu.

Toamna.

Tu codrule, tu numai, poate, —
Știi cât de mult am suferit,
Căci dorurile mele, toate,
Cândua ți le-am destăinuit.

Cerând o mângâiere slabă
Ce n'o pot cere nimărui,
Frunzișul, mândra ta podoabă,
M'a mângâiat în șoapta lui.

Azi vântul toamnei suflă rece,
Tu, codrule, ai îngălbinat;
Și frunzele pe unde trece
Se-aștern pe drumul ruginit.

Durerea nu mai am cu eine
Să mi-o alin și să mi-o împac
Că nu 'ndrănesc să viu la tine,
Ești văduv astăzi și sărac.

Zadarnic murmură în vale
Izvorul când se-asuărlă 'n uad;
Mi-e sufletul coprins de jale
În dorul frunzelor ce cad.

Octombrie 1907.

Dinu Ramură.

Nepotriviri.

(Urmare.)

III.

Vasile Crainic umblă acum mai bine îmbrăcat: pareă scos din cutie. De multeori eră grăbit să plece undeva. Dar Ana până nu se uită la el cu deamăruntul și nu-i tocmea ba cravata, ba gulerul dela haină, nu-l lăsă. Crainic nu prea se bucură, că pentru câte-o nimica făcea pe oameni să aștepte. Dar nu putea să se supere pe Ana. Avea, se vede, și ea o dorință, să fie bărbatul ei totdeauna neted. »Va trece ea grija asta mai încolo« se gândia Vasile.

El, înainte, cu două rânduri de vestimente se ajungea un an. Acum tot la trei luni trebuia să-și facă haine nouă. Și pentru el eră un chin să alerge de atâtea-ori pe la croitor, să stea drept înaintea lui să-i ia măsură și să-i audă complimentele.

Dar nu ar fi cutezat, pentru aceste mici neplăceri, s'o supere pe Ana nici c'o vorbă, nici c'o aluzie. El se bucură și eră fericit că poate s'o vadă, c'o poate simți aproape.

Treceau așa de îngrabă zilele și săptămânile, încât lui Crainic îi pareă rău de fiecare clipă.

Când ieșiau la preumblare ar fi vojit s'o arete la toată lumea. Eră mândru de femeia tânără și frumoasă ce-o are. Uneori i se pareă lui că-i prea zburdalnică, dar îndată se gândia la tine-reța și indostulirea ei, și trecea cu vederea.

În oraș Anași-a făcut în grabă cunoștințe. Mergea des în vizite și primea asemenea de multeori.

Se întâmplă să vină Crainic acasă și n'o află. Dar află vr'un bilet îngust și lung, scris cu litere mărunțele: »Vasile dragă, sunt dusă la doamna... Așa-i că nu te superi? Îmi eră urât și nu știam când ai să vii./Te sărut.«

Crainic surădea de multeori, și, cctind prin cărțile lui aștepta să vină.

Dar, alteori, venia mai supărat. Atunci, de nu eră Ana acasă, privea numai biletul de departe încrunțându-și ușor fruntea, și s'apucă de cetit, ori aranjă câte ceva prin casă. Căci Ana când făcea vizite, lăsă împrăștiat prin casă tot ce-i trecea prin mână, până să fie gata. Și Vasile, când eră rău dispus, se gândia: »Hm! asta nu se vede decât pe sine când pleacă undeva.«

Dar când sosia Ana acasă, totdeauna îmbrăcată foarte frumos, îi trecea orice gând, orice supărare.

Cinau veseli, pe când Ana-i spuneă o mulțime de nimicuri despre ce-a auzit și ce-a văzut. Cu acestea nu se putea împacă Vasile. Îi ziceă de multeori:

— Bine dragă, da-ți plac ție săcăturile acestea?

— Plac da. Nu-s săcături. E adevărat. Iacă de pildă sunt sigură că doamna Mareu și-a pierdut brățara?

— Și ce însemnătate are asta.

— Are 'nsemnătate. Cum nu. Vorbește doar' tot orașul.

Dacă vedeă că ține la ceea-ce-i spune, Crainic nu mai ziceă nimic, ci o ascultă, gândindu-se alt undeva. În sfârșit, femeie nu-i? se gândia dânsul.

Ana venia de multeori indignată dela vizite. Auzia că cutare ori altul au vorbit rău de ei, de Crainic și Ana. Că-s oameni fără cultură și câte altele.

— Trebuie să-i înveți la omenie pe mizerabilii aceia. Auzi tu! Ce să cuteze să zică.

— Dacă n'au învățat omenia de-acasă eu cum să-i învăț? S'ar plăti așa ceva?

— Cum să nu se plătească. Dar așa că scot vorbe și le poartă în lume, e bine?

— Las' să le poarte. Ce ne pasă nouă.

Ei da, dac'ar fi toți ca tine. Tu nu prea mergi între oameni decât la bolnavii tăi. Dar eu? Eu cum să mă arăt în lume?

— Dar, dragă Ano, tu știi că nu-i drept ce se spune. Nu ți-e de-ajuns conștiința că n'ai nimic pe suflet? De pleava clevetirilor omeniești nu trebuie să ne pese.

Ana se supăra de multeori că Vasile nu vrea s'o apere.

— Da bine, soro, îi ziceă, ce vrei să fac? Să mă duelez? Asta una n'am învățat-o, dar chiar de aș ști, n'aș face o astfel de prostie. Atunci dar să-i părăse. Dar unde sunt martorii?

— Sunt destui. Ți-i aduc eu.

— Nu cred. Când ar fi la adevă că toți s'ar retrage și numai ne-am face de răs.

Îi eră tare greu s'o liniștească în astfel de chestii, dar dacă vedeă că nu poate, o lăsă în pace.

Altădată venia aproape plângând acasă. Nu i-a stat bine vr'o haină ori vr'o pălărie, i-a spus-o vr'o prietină și acum eră nenorocită. Și

s'a întâmplat ca, desbrăcându-se repede, s'o sfărțice în mânia. Asta apoi n'o putea suferi Crainic de loc. Dase bani mulți pentru rochiile ei, dar poate că i-ar fi uitat și n'ar fi zis nimica. Însă Ana, în mânia mare, aproape furie, eră așa de urâtă, așa de respingătoare, încât el n'o putea suferi astfel. Părea că vrea să strivească, rupând haina, pe femeia care i-a hulit-o.

Atunci Crainic luă haina ș'o aruncă mănios de-oparte.

— Asta-i prea mult, să strici tu o haină, pentru că nu i-a plăcut cuiva, zicea dânsul.

— Da, e prea mult, pentru că tu ai da tbani. Ți-s scumpi banii. Asta-i! Că de nu, mi-ai angajă o altă croitoreasă. Asta-i o proastă, o nepricepută.

Crainic nu-i spunea însă vorbe aspre nici acum. Vedeă că Ana-i prea iritată și poate nu știe ce vorbește.

Ce-i eră însă și mai greu lui Vasile, erau zilele când aveau oaspeți la masă. Atunci trebuia să observe atâtea nimicuri, încât la sfârșit, avea senzația că masa a ținut o veșnicie. În câteva rânduri a fost mai slobod în vorbe ori mișcări, erau adecă firești, așa cum s'a pomenit el de când-i om pe lume. Dar a văzut că Anei îi cade greu, că nu se simte bine.

— Așa ne facem de răs. Dacă nu merg toate după regulă, vor crede toți că suntem niște oameni de rând, — îi zicea dânsa, făcându-i observări.

Atins de cuvintele acestea, Vasile îi răspundeă trist.

— Eu nu cred. Dacă însă tu afli o fericire într'asta; voi fi mai cu băgare de seamă.

De se pregătea în oraș vr'un concert, vr'un teatru, Ana avea lipsă de multe. Îl costau sume mari pe Dr. Vasile Crainic. Dar când o vedeă așa de strălucitoare în frumsețea sa și a gătelilor, omul uită tot. »Ce să faci, așa-s nevestele până-s tinere!»

Dar ceea-ce-l umpleă mai mult de grije, eră după concert ori după teatru. Acasă, în căldura bună din odaie, Crainic ar fi dorit să vorbească cu femeia despre reprezentație. S'o întrebe ce păreri are, ce a impresionat-o mai mult?

Ana, ori-nu răspundeă la astfel de întrebări, ori dacă zicea ceva, spunea niște lucruri, încât Vasile eră convins, că n'a înțeles nimic.

În schimb ea nu mai termină cu observările ce le-a făcut la o doamnă ori alta. Haină, pălărie,

ținută, purtare, nimic nu rămânea necriticat. Și-și făcea observările cu o vădită bucurie și răutate. Asta, când se credeă pe sine cea dintâi în sala teatrului ori a concertului. Dar când a băgat de seamă, c'un junghiu la inimă, că alta are haină mai frumoasă, spunea, culcându-se în grabă, că nu mai merge în veci la concertele ori teatre, că nu s'alege cu nimic din ele.

Larna la ceaiuri, la câte comedii, adună lume multă în casă, în toată săptămâna.

Crainic îi zise odată:

— Ano, eu cred că-s prea dese lucrurile acestea. Tu n'ai ideie cât se cheltuiește. Mai rar nu zic, dar chiar așa des, e prea mult. Atunci ea plângea și se bocea, că ea trebuie să iese din lume, să nu mai meargă nicăiri.

Dac'a văzut Crainic i-a dat pace. O vedeă că se simte foarte bine la astfel de întruniri, că-i voioasă, și-i stă, tot ce face atunci, așa de bine.

Simțea însă și greutatea tuturor cheltuelilor ei, dar pentru aceea în gândul său tot bună, tot curată o vedeă. Pentru el, om care munciă, eră o recreare, odihnă, când venia acasă să-și poată privi nevasta tânără și frumoasă.

Îl mai nelinișteă pe Crainic și faptul, că pe Ana n'a văzut-o, de când erau laolaltă, cetind alteceva, decât jurnale de modă. Nu se așteptă să citească în cărțile lui de știință, dar avea reviste de literatură frumoasă, avea ziare. Și i-ar fi plăcut mult să-i spue ea de pildă vr'o navelă ori alteceva de prin reviste. Ar fi simțit o adevărată mângâiere să-i audă glasul curat îmbrăcând și alte cuvinte, decât tot de acelea ușoare, cari nu lasă nimic în urma lor.

Dar zădarnic. Pentru așa ceva Ana nu simțea nici o plăcere.

Câteodată, mai ales când eră necăjit, cugețându-se la Ana îi venia gândul uscat și rece, ca un sol al desnădejdiei: »Dar dacă tot ce-i femeia asta se mărginește la ceea-ce se vede, și 'n suflet n'are nimic? Dar dacă Ana e o păpușe numai?»

Dar asta nu putea s'o creadă. O vedeă așa de plină de viață, așa de vie în toate mișcărilor ei, încât înțelegeă că tot ce face acum e mai mult o zburdălnicie, un avânt prea mare al tinereții și al nepriceperii.

*

Într'o zi dau un prânz mare. Eră invitată o mulțime de lume. Din două odăi trebuia să facă prânzitor. Veniră oaspeți aleși, fruntași de ai orașului.

Eră cel dintâi prânz, adevărat mare, ce-l dădeau. Și eră animație, eră veselie. Și Ana eră foarte mulțumită.

Cătră sfârșit veni servitoarea și merse de-a dreptul la doctorul. Ii spuse ceva la ureche și ieși.

Crainic, îngrijat, se sculă în grabă și zise cu glasul foarte scăzut:

— Veți face bine să mă scuzați. Trebuie să plec numai decât. E bolnav greu frate-meu.

Și voi să iese.

Ana, părea c'ai opărit-o. Se întunecă la față și toată strălucirea îi pieri din ochi.

— Ei lasă și tu. Cum să pleci chiar acuma? Strici toată voia bună. Nu, nu te las eu să pleci acum îndată.

Crainic o privi deodată înmărmurit?

— Ba da, să plece, ziseră mai mulți, îl scuzăm pe dl doctor. Aici sunt două datorii!

— Nu. Mai așteaptă doctorul puțin. Țăraniis mai tari de fire, nu mor așa în grabă, zise Ana și se apropie de Crainic să-l ducă la loc. Dar când întâlni ochii lui Vasile, se dete înapoi îngrozită. Părea că vrea să scape prin ei un suflet înebunit. Iar fața lui eră de cadavru.

Crainic ieși în grabă, fără să mai zică o vorbă, se sui în căruță și porni îndată. Dar nu știă unde merge. Părea că-i noapte în jurul său, și în noaptea asta cineva-i bătea la urechi tobe asurzitoare. Apoi se făcea deodată liniște ca de moarte, și apoi iar sunau tobele. Și sunetele acelea îi pătrundeau în întreaga ființă, dar aici nu rămâneau sunete ci se schimbau în zguduirii puternice. Și departe în noapte vedeă o închipuire grozavă, un dobitoac cu ochii de jar și 'n loc de gură cu niște colți ca de piepteni cu cari scarmeni călții. Veniau apoi răstimpuri când nu mai auziă, nu mai vedeă nimic, când îi părea că-i mort.

Nu se trezi decât când se opri trăsura. Privi speriat în jur, apoi, ca deșteptat din somn, se frecă grăbit la ochi și sări jos. De tot s'a trezit însă numai lângă patul fratelui său Petru.

Nu mai puteă să-i dea însă nici un ajutor. Abia-i putu pricepe cele din urmă cuvinte, ce se desprindeau cu greu, șoptite, de pe buzele lui moarte.

Dintr'o nebagare de seamă Petru căzuse, ve-

nind din fânaț, în coasa lucie, care-i străpunsese spatele și pieptul.

Crainic rămase în sat până după înmormântare. Când se întorcea dela groapă simțea că dânsul a avut deodată doi morți: frate-său Petru și fericirea sa.

Da, aceasta a început să tragă de moarte de când a plecat de-acasă. S'a zbătut cu desna-dejde să scape, să invingă, dar n'a izbutit. Căci o turtiă mereu la pământ gândul, convingerea, ce acum nu se mai putea clătina, că Ana e o păpușe. Frumoasă, cu mlădieri atrăgătoare, dar fără suflet. Ceeace-l nelinișteă uneori, gândul că femeia sa e dintre aceia ce formează spuma ușoară și ridicolă a vieții, acum i s'a descoperit.

Și ah! el a cercat vreme de trei ani de zile să scuze tot ceeace-i părea fără înțeles, de răs, în viața Anei. Atâta amar de vreme el a cercat să se înșele pe sine, și i-a împlinit dorințe de acelea, cări pentru el n'aveau nici un preț, nici un rost. Da, da! El a luat, de-o vreme încoace, taxe mari, și dela oameni săraci, când trăgeau de moarte, ca să aibă cu ce-i cumpără ei rochii și pălării, ca s'o poată vedeă mulțumită. Căci în viața lui părăsită, de care nime n'a purtat grije, Ana aceasta, cu toată ființa ei caldă de tinereță, venise ca o mângâiere dintr'alte lumi. Și iată el s'a închinat trei ani de zile unei păpuși, care în loc de inimă aveă o mașinarie tainică, blăstămată, fină, care-i purtă mâinile să-și așeze hainele, pălăria, frizura, care-i trezeă glasul de ceremonie la ospete și toate purtările de mașină a saloanelor răci și năbușitoare.

Cu ochii ficși, speriați, Crainic le vedeă toate acestea și inima le simția cu durere.

Și dragostea lui s'o vedeă par'că închipuită într'o femeie tristă, tăcută, care în haine de doliu, se pogoria, cu ochii în pământ, singură, de bună voe, în groapa deschisă.

I s'a așezat apoi o liniște grea pe piept, de care însuș se temeă. O ură adâncă, cum i-a fost și dragostea, a luat loc în inima lui. O ură, care cereă răzbanare nesfârșită. Și totuș se simțea așa de liniștit, ca și când ar fi fost o statuă, deși știă, că orice răzbanare nu l-ar puteă face fericit.

(Va urma.)

I. Agârbiccanu.

Expoziția de artă din Veneția (1907).

Sala engleză.

John Sargent. Nume ilustru, răsunător! Portretistul care a înțeles bine sufletul omenesc, starea psihologică a modelului în momentul când fixează definitiv privirea sau surâsul, pictorul sugestiv care rezumă diferitele atitudini într'una singură, care e cea adevărată, diferitele caracteristice ale fiecărui individ, cari formează nota predominantă a unui temperament. El nu vrea numai ca cutare să semene ci vrea să vorbească, să gândească, să reprezinte o anume stare sufletească. Sargent este american și elevul lui Carolus Duran, al cărui portret l-a și făcut pe la 1880. Acum toți, profesori, elevi se întâlnesc în sălile expoziției. Intre portrete Contesa de Warwick și d-nele Acheson sunt false și decorative, sunt voite. Parcă Sargent vrea să imite pe Gainsborough și Reynolds dar Lordul Ribblesdale, gen. Hamilton, prof. Penrose și mai cu seamă d-na Hunter cu surâsu-i enigmatic sub umbra pălăriei, cu ironia și persiflarea ce i se citesc în ochi, cu relieful de parcă iese din cadru, trăesc, respiră, există!

John Lavery vizitorul, totdeauna distins și de o remarcabilă finețe expune: »Chon bleu«, »hamacul roșu«, »Seara« etc. În modul lui de a picta e o simțită evoluție spre orizonturi mai luminoase, spre afirmări mai viguroase ale talentului său. East Alfred: »Londra nocturnă«. Ți se pare că auzi formidabila respirație a colosului, ți se pare că vezi mișcările multimei sub lumina tremurată a felinarelor... Grosvenor expune »O moară«. Brown »o muzicantă« toată în roșu, Monal London »Orologiul solar«, Mark Senior, Peppercorn, Sauter etc. Decorațiunile sunt lucrate cu un gust sobru de Frank Brangwin comisarul secțiunii engleze.

Sala olandeză.

Ce păcat că e așa mică, așa de băgată în colț, așa de trecută cu vederea! Sunt aici adevărate giuvaere, aquarele minuțioase și nici nu poate fi altfel când sunt nume ca ale lui Israels cu interioarele-i întunecate și cu mările-i furioase, Bosboom cu misticele-i catedrale, Mesdag cu magistralele-i scene de port de pe la

Scheveningue și Amsterdam și cu tragicele-i viziuni din marea Nordului și admirabila »Lumina Bibliei« de Bisschop Cristoffle, în care cu adevărat pare că o lumină sacră se reflectă pe figura bătrânei, și »Decepție« de Müller, în care toată amărăciunea sufletului încercat de dubiu al fecioarei i se citește în ochi, și »păpușa« de Tromp și »Când sună clopotul morților...« de Veth în care o bătrână cu ochii fixi, sticloși, cu gura crispată, ascultă glasul clopotului, care răsună lugubru în sufletul ei aducându-i aminte de toți morții!...

Sala rusă.

Imediat ce intri te vezi în alt ambient, cu lume nouă, lume cu alte gusturi, cu alte obiceiuri, cu alte concepții de Artă. Originali, chiar prea originali, Rușii tind spre realism. Nu mai sunt scenele romantice de odinioară cu moartea lui Puskin sau cu Pohod na Sybir! Acum toți își îndreaptă privirile spre peisajele țării lor, toți sunt portretisti. Străinii, cu totul străini de poporul rus, rămân mirați de horele împeștrite, ori de arhitectura bisericilor, ori de îmbrăcămintea țărănelor. Maliavin, autorul tabloului »Râsul«, care la Paris a provocat atâtea discuții și care acum e cumpărat de Expoziția internațională de arte din Veneția, se cam repetă în cele trei tablouri »Țărăncă«, »Cumetre«, »Sărutarea«. Aceleași baine și basmale înflorate, adevărate simfonii de roșu, aceleași figuri isprăvite, aceeaș sclerotică transparentă la ochi, aceeaș trăsătură de penel sinceră și energică. Elisabeta Baklund, monetonă în »Patinaj«, Valentin Serov, cel mai bun portretist, expune un bun »Țar Nicolae« și și mai bun, ca expresie și atitudine, un portret al pictorului Korovin, iar Korovin, unul al faimosului bas »Chaliapine«, idealul interpret a lui Mefistofele de Boito, Elia Repine un »Leon Tolstoi« meditativ și recules, Kustodieff portretul »Contelui Witte« și unul a familiei sale. Peisajele nu mai sunt legendarele sănii prin păduri înzăpezite, urmările de haite de lupi ci cafenele, văi pline de soare, ca cele de Juon și Grabar sau grădini din sec. XVII-lea cu dame în crinolină de Somoff sau tablouri de un manierism

împins până la ridicol ca »Actrița« de Ulianoff. Și mai sunt multe tablouri sculptate și pietate totodată, și peisaje de crezi că sunt palete de pictori după o zi de muncă!

Sala germană.

Proaste tablouri, insipide! Se vede că germanii, cu toate pinacotecele și cu tot Glas Palastul, tot nu s'au rafinat, tot nu știu ce va să zică grația și farmecul într'o operă de artă! Mă uit lung, caut, sunt îndulgentă, vreau să culeg ceva... dar vai! Ce ariditate, ce lipsă de imaginație și de gust! Dettmann, destul de cunoscut de altminteri, e sincer în tabloul »Cina câmpenească« chiar prea sincer, judecând după bonomia celor doi soți încântați că au mâncat și că au beut bine! »Portret de familie« de Knirr poate mi-ar plăcea mai mult dacă mama n'ar avea ceva prea tragic în atitudine (pare'ar fi Duse în Magda!). Par'că mai îmi place și »Spre biserică« de Nadler și »Peisaj« de Hengeler și »în Studiu« de Dorsch. Celelalte false, grosolane. Femeile sunt departe de a reprezenta sexul frumos al Germaniei, renumite pentru frăgezimea cărnei și coloritul sănătos al feței! Te miri de unde le-au găsit modelele astea slabe, fade, cum sunt cele din grupul lui Klein: »Inainte de bal mascat«.

Sala suedeză.

Privesc cu atențiune cele 17 pânze ale d-nei Ana Boberg și imediat mă simt captivată de sinceritatea marei artiste, de naturalul peisajelor studiate, urmărite cu interes, abia surprinse și deja fixate, de adevărul cuprins în aceste tablouri. Toată gama colorilor neobișnuite dela Nord, toată lumina difusă și diafană care plutește între cer și apă, toate reflexurile roze, gălbue și violete de pe zăpezi eterne și de pe crestele munților învăliți în mantă azurie, toată albastrimea cerurilor tăiată doar de sborul albatroșilor, toate incandescențele apusurilor reci, tot jocul luminei și al întunecului, toată lupta planetei noastre contra imensității Oceanului, toate fantasticele apariții ale Aurorei boreale, tot farmecul și tristeța nopților albe sunt exprimate poetic, cu francheță și cu mare simțământ artistic. Și lângă atâta ideală poezie a naturii, nodurile brutale și plastice ale celebrului Zorn! Contraste... Wilhelmson bine în

tablourile »Soare« și »În pragul cimiterului«. De sala Norvegiei nici nu vorbesc... Doar »În așteptarea pilotului« vaporul bătut de valuri de Krohg îți aduce aminte că ești în Norvegia!

Sala austriacă.

Iar au ținut să fie originali cu orice preț! Toată sala albă, toate ramele albe uniforme, toate tablourile uniforme! Nu prea e de ales nici aici! Mai bun ca toate îmi pare »Oile« de Konopa, »Crucea din pădure« de Baar curios efect de zăpadă în colorii trandafirii și albastre! Celelalte... afectate, manierate.

Sala vieneză.

Lászlo, ungar, cu două portrete admirabile unul al soției sale, unul al actorului Sönnenthal și un studiu de cap. Adams cu un tritic trist: »Călătoria vieții«, Angeli cu două portrete. Egger Lienz »După încheerea păcii din Tirol«, Poosch »Primăvară«, Schiff »Biserica Leingrabens« și Kasparides sentimental și poetic în »Nocturnă«.

Sala internațională.

Pictură și acqua forte.

Nu se poate ca o vieneză să fie mai drăguță ca cea expusă aici de Ioanovitch, ungar. Lăsând rochia cu bulinuri cam de prost gust, admir atitudinea naturală și surâsul abia schițat al modelului. Tot atât îmi place și »Femea la toaletă« de Miller Richard, american, »Anatomistul« de Benson, tot american, e concentrat și sever. Italieni dela Trieste sunt Fittke Artur cu un soare de primăvară și Grimani cu o noapte lunară răușită. Erler expune o »Venețiană în 1907«! E poate prea elegantă pentru o popolana, dar grația cu care ține umbrela deschisă de mătasă bleu-marin și cochetăria savantă a ținutei sunt minunate. Câteva mări furioase de olandezul Mesdag, o »Debarcare« de Klein-Chevalier, german. »După bal«, mic și fin, de Louis Ridet; un »miez de zi« de Charles Palmié din care emană căldură par'că, așa strălucește soarele! Un portret de Schmurr și altul de danezul Tuxen și într'o săliță desemnuri și acqua foarte delicate sau energice, abia schițate sau cu linia viguroasă, o expresie redată cu trei linii sau cu jocuri minuțioase de peniță de Brangwin, East,

Levy, Martini, Alice Vivante, Wright Rubino, Chahine Edgar, armean foarte talentat, Charles Cottet, Gnaccimanni, La Touche, Raffaelli, Zilcken, Wostry, Sureda etc.

Și numai în câteva săli, atâtea temperamente atâtea feluri de a vedea aceleași lucruri, atâtea amintiri pe veci încâtușate, atâtea frumuseți eternizate de fantazie, atâtea viață!...

Sculptura.

Pare că sculptura este mai slab reprezentată anul acesta și, deși sunt multe opere frumoase, totuș sunt așa de mici, de timide, încât sunt trecute cu vederea fără voe. Cu toate astea în sculptură este un cap-de-operă. »Le penseur» de sculptorul francez Rodin. În salonul central între »Maternitate» și »Fecunditate» grupuri prea monumentale de Meunier, domină statuia colosală a lui Rodin. Ce operă de artă! Ce titanică musculatură! Ce profund studiu al anatomiei! Prin bronz transpiră cugetarea; capul sprijinit în palma mânei virile, spinarea încovoiată într'o supremă tensiune, într'o gigantică concentrare a gândului! Proportțiile și dimensiunile reamintesc pe Moise al lui Michel Angelo și ca genialitate în concepție și ca vigoare a execuției. Rodin se poate numi, fără presumpție, un Michel Angelo al timpurilor moderne! Păcat că alături de Rodin nici un nume mare al Italiei nu figurează. De ce nu expune David Calandra, autorul celebrului monument equestru al Principelui Amedeu din Torino și care studiază de mult istoria noastră, spre a face — poate — monumentul Independenței, de ce nu expune Leonardo Bistolfi, visătorul, sculptorul ideal, care a înțeles și redat poezia morții? Dar energetic Biondi, dar Trentacoste, dar bietul Ciffariello, care într'un acces de gelozie și-a ucis soția?

Nici unul care să poată ținea piept colosului! Principele rus Troubetzkoy, care din Italia a făcut patria-i de elecțiune, expune numai patru din micile-i comori! Două portrete și două animale. Sculpturile sale par »impresiuni» schițe... Chipurile femeilor sunt atât de gânditoare și melancolice, atitudinile atât de naturale cu o notă cam indolență, cam orientală, e atâtea grație în statuetele lui Troubetzkoy încât se recunosc dintre o mie... Și Rembrandt Bugatti

sculptează cu finețe animale, prinzându-le din fugă cele mai vioaie și mai feline mișcări. Marchizul Origo, în grupul »Centaure», arată remarcabile aptitudini. »Cicloul» lui Pozzi îți face adevărat impresia unui ce neînfrânat, aventuros. Cai sălbatici, cu nările deschise, călăreți cu părul vălvoi, furie deslănțuită! Eduard Rubino o expune o »Driadă» simpatice și nobilă și o »Salomé» provocantă și flexibilă prin transparența vălurilor. Bazzaro un »Boboc de roză», fată frumoasă, Quadrelli o »Fiică a Faraonilor» nepotrivită în marmură trandafirie! Anton Carminati, două siluete gentile. Canonica, așa de tânăr și deja celebru, ale cărui »capete de copii» sunt admirabile, expune copilași »Prințul Amedeu de Savoia și Adalbert de Genova» și grupul »Abis». Doi amănți într'o supremă îmbrățișare, cu privirea pierdută și fixă sunt gata să se arunce... Pare că marmura se face carne și că prin piatră vezi sângele fugind! În față este »Mama ucisului» de Petre Ciusa, un tânăr necunoscut, care expune pentru prima oară și a cărui operă a fost cumpărată de comisie. Foarte bun. Pe fața sbârcită a bieteii mame nenorocite în atitudinea-i resemnată vezi toată nesfârșita-i disperare, toată umila revoltă contra destinului implacabil... »Culesul viei» de Apolloni, »Castaldi» și »Reflecții» de Fritz Storck, unicul din România, un bust de Marsili, altul de Romanelli, bune. »Bucuria de a trăi» de Ector Cadorn, sculptorul cunoscut la noi, care a lucrat bustul lui V. A. Ureche, reamintește oarecum »La Danse» de Carpeaux. Lucrează și în fildeş cu multă delicatețe. »Primul pas» incert și legănat de Ugo Anton, adorabil. Romagnoli o »Tinerete», bust tânăr și fraged, Del Bò »Mama», Rambelli »Portretul Maestrului», foarte bun, Ferraroni o »Euridice», Romanelli două portrete etc.

Și trecând la străini reamintesc în primul rând »Copila care se pieptenă» de o candidă simplitate de francezul Bartholomé (expusă și la Milano), »Tăcerea mormântului» de Dillens, »Resurecțiune» de Gorges Minne, belgian, fragment din mon. lui Rodenbach la Gand, curioasă sculptură în piatră, busturile lui Lagaë și »Femeie de 30 de ani» de Victor Rousseau, toate opere sincere. La Austriaci, mult originalele sculpturi în lemn de Barwig, care cu câteva creștături în lemn alb, dă o expresie ne-

mai pomenită ironicelor sale grupuri. Mai pomenesc pe suedezul Millès cu bustul lui Boberg, pe germanul Max Klinger cu profund eugetătorul »Nietzsche« iar la ieşire în grădină »Ideea« de Niccolini. Ideea a tot stăpânitoare, creatoarea binelui şi a răului, urâtului şi frumosului, revelatoare a adevărilor eterne, creatoarea Artei şi a Expoziţiilor, cari aduc linişte patimilor, cari inspiră sentimente nobile, cari purifică şi înalţă sufletul, cari fac atât de intensă viaţa spirituală!

1907, Maiu.

Zoc Gârbea.

Cronică.

Ştiri. Artistul nostru Zaharie Bărsan, împreună cu talentata-i soţie în vara acestui an au dat 25 de reprezentaţii în curs de 2 luni şi 11 zile. Turneul s'a început în ziua de sf. Petru cu Făgaraşul (1 repr.). Apoi au trecut pe rând la Sălişte (2), Sângeorgiu-român (2), Hunedoara (2), Craşte (2), Dobra (1), Arad (2), Lipova (1), Oraviţa (3), Dej (1), Blaj (2), Haţeg (2), Brad (1), Abrud (2), Bistriţa (1). Repertoriul a fost următorul: Un prieten; Capriciul unui tată; Cântecul cocoşului; Nervosul; Cânele şi pisica; Dela nord la sud; Ce păcat! Toate comedii uşoare într'un act, localizate cu mult noroc din italieneşte de Zaharie Bărsan. Din repertoriul vechiu s'au repetat: Sacrificiul, dramă într'un act de R. Bracco; Jean-Marie, poem dramatic de A. Theuriot; Noaptea de Octombrie, poem dramatic de A. de Musset.

Această muncă frumoasă şi neobosită a d-lui Z. Bărsan e de datarea tuturor Românilor de bine să o sprijinească din toate puterile.

Aducem cu bucurie la cunoştinţa publicului sibiian că în 17 şi 19 Noembrie nou vom avea şi noi plăcerea să-l admirăm în reprezentaţiile ce le va da în Casa Naţională. Sperăm că sibiienii nu se vor arătă şi de astădată refractari frumoaselor nizuinţi ale d-lui Bărsan, ci vor alerga cu toţii să-l sprijinească şi să-l încurajeze după vrednicie.

* Universitatea din Bucureşti a încuviinţat d-lui G. Murnu deschiderea unui curs liber de archeologie. Prietenului şi colaboratorului nostru îi trimitem felicitările noastre şi-i urăm izbândă în noaua carieră.

* Doamnei Zaharie Bărsan începe în »Tribuna« publicarea interesantelor impresii din al treilea turneu de teatru.

* »Albina« din Bucureşti, singura revistă populară de dai Doamne din România, a împlinit 10 ani de existenţă. Din acest prilej a scos un număr jubilar foarte frumos, care cuprinde bucăţi de ale scriitorilor noştri de seamă. Recomandăm revista preoţilor şi învăţătorilor noştri. Adresa: Bucureşti, Str. Mântuleasa Nr. 9.

* În ţinutul Devei statul a cumpărat 4460 jugăre cad., pe cari le va împărţi la coloniştii săcui aduşi din Bucovina. Iar despărţământul Deva al Asociaţiunii doarme somnul pierzării.

Bibliografie.

— Asupra unora dintre aceste cărţi vom reveni. —

Herz (Dinu Ramură), Domniţa Ruxanda, dramă istorică în trei acte, în versuri. Bucureşti 1907. 1 vol. 8°, 89 pp. Preţul 1 Leu 50.

I. Slavici, Nuvele, vol. I. Edit. »Minerva«. Bucureşti 1907. 1 vol. 8°. 320 pp. Preţul 1 Leu 50.

Constantin Sandu, Selecţiunea metodică a corelelor şi bazele ştiinţifice ale selecţiunii. Edit. »Minerva«. Bucureşti 1907. 1 vol. 8°, 177 pp. Preţul: 3 Lei.

L. Triteanu, Noua lege şcolară, Art. de lege XXVII din 1907. Sibiu 1907.

Autobiografia lui Stan Tuţescu, fost primar al comunei Căţanele-Dolj. Piatra n. 1907.

Octavian Goga, Poezii, Bibl. p. toji, Nrii 286—87. Edit. Librăriei Alcalay. Bucureşti 1907.

Ana Conta-Kernbach, Elemente de Pedagogie. Iaşi, 1907.

V. Mihăilescu, O şezătoare şcolărească fără noroc. Craiova 1907.

C. Şaban, Două conferinţe şcolăreşti, Craiova 1907.

Ştefan Hărăguş, Preotimea română în veacul al XVIII-lea. Sibiu 1907.

Carmen Sylva, Urandă, dramă în două acte trad. de A. Steurman. Bibl. p. toji Nr. 275. Editura Librăriei Alcalay. Bucureşti 1907.

Anuarul Băncilor populare din România pe anul 1906. Bucureşti 1907.

V. Alexandri, Fântâna Blanduziei, Bibl. pentru toji Nr. 283. Editura Libr. Alcalay. Bucureşti 1907.

I. C. Pană, Ştiinţa conturilor sau contabilitatea în partida dubla, Edit. Ciurcu, Braşov 1907.

Dr. Izidor Marcu şi Ştefan Roşian, Alcoolismul, Blaj 1907.

Un profesor, Viaţa şi faptele lui Ion Popoş. Craşte 1907.

Petru Maior, Propovedanii, Edit. de Dr. Ilie-Dănuş. Cluj 1907.

Poşta administraţiei.

Avram Giurgiu în Hodiş: Confirmăm primirea sumei de K 3.50 ca abonament pe o jumătate de an la »Luceafărul«.

Spre a se putea da curs repede reclamaţiunilor şi a nu se face întârziere în trimiterea revistei, în caz de schimbări de adresă On. noştri abonaşi sunt rugaţi a trimite cu orice cerere sau reclamaţie cum şi pe couponul mandatelor, făşia pe care este imprimată adresa sau cel puţin numărul acelei făşii.

Administraţia.

Redactor: OCT. C. TÂSLĂUANU.